

ULUSLARARASI TERÖRİZMLE MÜCADELE YAKLAŞIMLARI

Doğan Şafak POLAT¹

Özet

Bu çalışmanın amacı uluslararası terörizmle mücadelede uygulanan yaklaşımları ele almaktır. İnsanlık tarihi boyunca varlığını devam ettiren terörizm, günümüzde uluslararası barış ve güvenlik için en ciddi tehditlerden birisi haline gelmiştir. Devletler, sadece kendi sınırları içerisindeki terör örgütlerinin faaliyetlerinden değil, komşularında ya da binlerce kilometre uzaktaki devletlerde bulunan terör örgütlerinin faaliyetlerinden de olumsuz olarak etkilenebilmektedirler. Böylece terörizm en ciddi uluslararası güvenlik sorunlarından birisi olan uluslararası terörizm biçimine dönüşmüştür. Öyleyse uluslararası terörizmle mücadele nasıl olacaktır? Hiç kuşkusuz bu mücadelenin uluslararası hukuk normları ve prensipleri, uluslararası hukuk, kapsamında gerçekleştirilmesi gerekir.

Anahtar sözcükler: uluslararası terörizm, uluslararası hukuk, kuvvet kullanma, Birleşmiş Milletler

APPROACHES TO FIGHT AGAINST INTERNATIONAL TERRORISM

Abstract

The purpose of this study is to deal with the approaches to fight against international terrorism. Terrorism, existing since the beginning of human history, has become today one of the most serious threats to international peace and security. States may be adversely affected not only by the activities of terrorist organizations within their borders, but also by the activities in neighboring states or thousands of miles away from the activities of the terrorist organization. Thus terrorism has turned out to be “international terrorism” which is one of the most serious problems of international security. So how will be the fight against international terrorism? Undoubtedly, this fight must be realized under the international legal norms and principles, international law.

Key words: international terrorism, international law, use of force, United Nations

¹ Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümü Doktora Öğrencisi
dpolat@hotmail.com

Giriş

Uluslararası hukuk kapsamında terörizmle mücadelede çeşitli yaklaşımlar söz konusudur. Kimi uzmanlar uluslararası hukuk kapsamında terörizmle mücadelede uygulanacak yaklaşımları, uluslararası hukuk kurallarının uygulanmasına dayanan hukuku uygulama yaklaşımı ve silahlı çatışmalar hukuku/insani hukuk olarak ikiye ayırmakta,² kimi uzmanlar ise yaklaşımlarını, barışçı yollar ve kuvvet kullanmaya dayalı yollar olarak iki başlıkta toplamaktadır.³ Çalışmamızda uluslararası terörizmle mücadele yaklaşımlarını her iki görüşü de kapsayan kuvvet kullanılmasını içermeyen yaklaşım ve kuvvet kullanmaya dayalı yaklaşım olarak iki başlık altında inceleyeceğiz.

Kuvvet Kullanılmasını İçermeyen Yaklaşım

Uluslararası terörizmle mücadelede kuvvet kullanmayı içermeyen yaklaşım denildiğinde, uluslararası hukuk kurallarının uygulanmasını da kapsayan barışçı yollar ifade edilir. Kuvvet kullanılmasını içermeyen yollara örnek olarak BM bünyesinde hazırlanan terörizmle mücadele sözleşmelerini ve devletler arasında suçluların iadesine ilişkin olarak yapılan iki taraflı sözleşmeleri verebiliriz. Bunun yanında terörizmin uluslararası bir suç olarak kabul edilerek sorumlularının uluslararası bir mahkemede yargılanmasını sağlamayı hedefleyen hukuki yolların kullanılması ve ayrıca terörizmi destekleyen devletlerin verdikleri bu destekten vazgeçmelerini sağlamak amacıyla söz konusu devletlere karşı siyasi, ekonomik ve diplomatik yolların kullanılması da bu kapsamda değerlendirilebilir.⁴ Bu husus Birleşmiş Milletler (BM) Şartı⁵ ilgili maddelerinde de ifade edilmiş ve öncelikle kuvvet kullanılmasını içermeyen barışçı yolların kullanılması esas alınmıştır. Örneğin BM Şartı'nın Md. 2/3'de "Teşkilatın üyeleri, uluslararası nitelikteki uyuşmazlıklarını uluslararası barış ve güvenlik ve adaleti tehlikeye koymayacak şekilde barışçı yollarla çözecektir" ifadesi yer almaktadır. Ayrıca BM Şartı VI. Bölüm(Uyuşmazlıkların Barışçı Yollarla Çözülmesi) kapsamında Md. 33'te ise, "..., bu uyuşmazlığın çözülmesini her şeyden önce görüşme, soruşturma arabuluculuk, uzlaşma, tahkim ve ya yargı yollarıyla veya bölge teşkil veya antlaşmalarına başvurarak veyahut kendi seçecekleri başka barış yollarıyla aramalıdır." şeklindedir. Her iki madde de devletler arasındaki uyuşmazlıkların öncelikle kendi aralarında barışçı yollarla çözüme kavuşturulmaya çalışmaları

² Erickson, Richard J., **Legitimate Use of Force Against State-Sponsored Terrorism**, Air University Press, Washington D.C., 1989, s. 53.

³ Cassese, Antonio, "The International Community's "Legal" Response to Terrorism", **International and Comparative Law Quarterly**, Cilt 38, 1989, s. 589.

⁴ Topal, Ahmet H., **Uluslararası Terörizm ve Terörist Eylemlere Karşı Kuvvet Kullanımı**, İstanbul, Beta Basım Yayım, 2005, s. 66.

⁵ BM Şartı ya da Antlaşması 26 Haziran 1945 tarihinde San Fransisco'da imzalanmış ve 110 uncu maddeye uygun olarak 24 Ekim 1945'te yürürlüğe girmiştir. Türkiye Antlaşmayı Milletlerarası Adalet Divanı Statüsü'yle birlikte 15 Ağustos 1945'te onaylamıştır. 4801 sayılı onay kanunu Bkz. Resmi Gazete, 24 Ağustos 1945, Sayı: 6902. <http://www.resmigazete.gov.tr/default.aspx> (02 Ağustos 2014)

gerektiği ifade edilmiştir. Bu düzenleme 1970 tarihli Dostça İlişkiler Bildirisi'nde⁶ de aynen tekrar edilmektedir. Söz konusu düzenlemeler birlikte değerlendirildiğinde devletlerin, terörizme karşı mücadelede öncelikle barışçı yolları kullanması; barışçı yolları tükettikten sonra kuvvete dayalı tedbirlere başvurması gerekmektedir.⁷ Kuvvet kullanılmasını içermeyen yaklaşımı aşağıda uluslararası hukuk yollarının kullanılması ve yaptırımların uygulanması olarak iki başlıkta inceleyebiliriz.

Uluslararası Hukuk Yollarının Kullanılması

Uluslararası hukuk yollarının kullanılması yaklaşımında, terör eylemleri suç nitelikte eylemler olarak kabul edilir ve teröristlerin de diğer sıradan suçlular gibi olağan hukuk sistemine göre yargılanarak cezalandırılmaları öngörülür.⁸ Bu yaklaşımda, terörizmle mücadele, hukukun üstünlüğü anlayışı çerçevesinde “suçlama”, “yargılama” ve “cezalandırma” prosedürü çerçevesinde olmakta ve terörizmle mücadelenin ağırlıklı yük ve sorumluluğu “koruyucu” ve soruşturmacı” hizmetleri ile polise verilmektedir.⁹ Bu yaklaşımda amaç teröristleri eylem yapmaktan caydırmak olup, suç işleyenlerin ise mutlaka yargılanmalarının sağlanmasıdır. Şayet suç ülke içi terörizm kapsamında ise faili yargılamak o devlete aittir. Failin eylemi yaptığı devletten başka bir devlete kaçtığı durumda ise faili ya elinde bulunduran devlet yargılar ya da yargılanmak üzere eylemin yapıldığı devlete iade eder. Dolayısıyla devletler arasında adli yardımlaşma, suçluların iadesi ve istihbarat bilgilerinin paylaşılması gibi alanlarda sıkı bir işbirliği gerekir.¹⁰ Ancak terör eyleminden olumsuz etkilenen devletlerin sayısının fazla olması, failin kendileri tarafından yargılanması için elinde bulunduran devletten failin kendilerine iade edilmesini istemeleri ve ayrıca iade edilmediği takdirde elinde bulunduran devlette adil olarak yargılanıp yargılanmayacağı ve nihayetinde hak ettiği cezayı alıp almayacağı hususlarında kuşku olması gibi hususlar devletleri başka yollar aramaya sevk etmiştir. Terörizmle mücadelenin hukuk yoluyla yapılmasındaki en büyük sorun, terör, terörizm, terörist gibi terimlerin üzerinde anlaşılabilir tanımlarının olmamasıdır. Ancak yine de terörizmle mücadele kapsamında devletler, bir taraftan kendi iç hukuk mevzuatını güçlendirirken diğer yandan da özellikle uluslararası terörizmle mücadele kapsamında evrensel yargı sisteminin oluşturulmasına da katkı sağlamaya çalışmaktadırlar. Terörizmin ulusal sınırları aşarak uluslararası hale gelmesi karşısında devletler, en azından üzerinde anlaşabildikleri, uluslararası alanda en çok mustarip oldukları, terör

⁶ BM Genel Kurulu'nun 24 Ekim 1970 tarih ve 2625(XXV) sayılı kararı (BM Antlaşması'na Göre Devletler Arasında Dostça İlişkilere ve İşbirliğine İlişkin Uluslararası Hukuk İlkelerine Dair 1970 Bildirisi). Orijinal metin için bkz. <http://www.un.org/documents/ga/res/25/ares25.htm> (14 Mart 2014).

⁷ Khan, Ali, “A Legal Theory of International Terrorism”, **Connecticut Law Review**, Cilt 19, 1987, s. 953.

⁸ Taşdemir, Fatma, **Uluslararası Terörizme Karşı Devletlerin Kuvvete Başvurma Yetkisi**, USAK Yay., Ankara, 2006, s. 62.

⁹ Beşe, Ertan, **Terörizm, Avrupa Birliği ve İnsan Hakları**, Seçkin Yayıncılık, 2002, s. 120.

¹⁰ Taşdemir, **a.g.e.**, s. 62.

suçlarını yok etmek için ihtiyaç duyulan düzenlemeleri acilen yapmak için bir araya gelerek çeşitli sözleşme ve protokoller yapmışlardır.

Yukarıda kısaca değinilen uluslararası hukuk yolları kullanılmasını başlığı altında aşağıda terörizmle ilgili milletlerarası andlaşmalar yapılması, teröristlerin yargı önüne çıkarılmalarını sağlayan küresel yargı yetkisi ve cezalandırılmalarına ilişkin milletlerarası ceza hukuku konuları irdelenecektir.

Milletlerarası Andlaşmalar Yapılması

Terörizmin ülke sınırlarını aşarak uluslararası hale gelmesi ve kendisini her geçen gün daha fazla hissettirmesi neticesinde devletler uluslararası alanda ihtiyaç duyulan düzenlemeleri acilen yapmak için bir araya gelmek zorunda kalmışlardır. Bu kapsamda devletler BM örgütü bünyesinde, 1963-2014 yılları arasında 50 yılı aşkın süre zarfında doğrudan veya içinde terörist eylemlere ilgili hükümler içeren toplam 14 adet terörizmle mücadele Sözleşmesi ve Protokolü gerçekleştirmişlerdir.¹¹ BM bünyesinde yapılan Sözleşmelerin her biri spesifik terör eylemleriyle ilgili olup, yasaklanan eylemleri tanımlamakta, bu eylemlerin tekrar gerçekleştirilmesini önlemeye yönelik tedbirleri düzenlemekte ve söz konusu sözleşmelerde belirtilen suçlar hakkında taraf devletlerin karşılıklı işbirliği yapılmasını teşvik etmektedir. BM tarafından gerçekleştirilen bu Sözleşmelerin yanında terörizmin tüm şekil ve tezahürleriyle önlenmesi, cezalandırılması ve ortadan kaldırılmasını amaçlayan ve bu maksatla terörizmi tanımlayan ve taraf devletlerin teröristleri yargılamak veya yargılanmak üzere ilgili devlete iade etmekle yükümlü olduğu, devletler arasında işbirliğini öngören Terörizmle ilgili Kapsamlı Taslak Sözleşme hazırlık çalışmaları da halen devam etmektedir.

Küresel Yargı Yetkisi

Terör eyleminin ülke içi terör ya da devlet desteğini içeren uluslararası terör olmasına göre suçluların yargılanması farklılık göstermektedir. Ülke içi terörizmde teröristler ya da terör örgütleri buldukları devletin sınırları içinde eylemler yaptıkları için yakalandıklarında o devletin ceza sistemine bağlı olarak ülkesel yetki kapsamında cezalandırılırlar. Ancak terörizm artık uluslararası terörizme dönüşerek etki ve sonuçları açısından birden fazla devleti ilgilendirir hale gelmiştir. Bu durumda uluslararası terörizmle mücadelenin uluslararası hukuk kuralları dikkate alınarak yapılması gerekmektedir. Uluslararası hukuk kurallarının uygulanabilmesi de devletler arasındaki işbirliğine bağlıdır. Şayet teröristler suç teşkil eden eylemi bir devlet sınırları içinde işledikten sonra başka bir devlete kaçarsa o zaman bu devlet teröristlerin kaçtığı devletlerin işbirliğine ihtiyaç duyacaktır. Çünkü işlenen suçun karşılıksız kalmaması için failin veya şüphelinin yargı önüne çıkarılarak yargılanması ve

¹¹ Söz konusu Sözleşme ve Protokoller için bkz. <http://www.un.org/en/terrorism/instruments.shtml> (05 Ağustos 2014).

suçlu ise cezalandırılması gerekir. Bu durumda bu kişilerin ya buldukları devlette yargılanmaları ya da fiili işledikleri devlete iade edilmeleri önem kazanır. Bu ilke çeşitli uluslararası sözleşmelerde “yargıla ya da iade et” (aut dedere aut judicare) olarak adlandırılmıştır. BM sözleşmeleri, taraf devletlerden sözleşmelerde belirtilen eylemleri kendi ulusal hukuk sistemlerinde suç olarak düzenlemelerini ve suçluların suçun yapısına göre uygun cezalarla cezalandırılmalarını istemektedir. Ancak bu sözleşmelerde devletin egemenliği ilkesinden dolayı devletlerin yargılama yetkisini korumak amacıyla cezai işlemle ilgili olarak herhangi bir alt sınır ya da üst sınır belirtilmemektedir. Ayrıca, sözleşmelerde belirtilen ceza konularının yorumu açık ve muğlak ifadelerle tarif edilmesi nedeniyle, sözleşmelerde belirtilen eylemlere verilecek cezalar her devletin kendi hukuk sistemine göre farklılık göstermektedir. Bunun neticesinde aynı suça bir ülkede yüksek diğesinde ise düşük ceza verilebilmekte ve bu durumda terör faillerinin daha az ceza öngören devletlere kaçmasının yolu açılmaktadır. Terörizmin değişik görünümüleriyle ilgili olarak akdedilen bu sözleşmeler, ele aldıkları fiilin, taraf devletlerin ulusal hukuk sistemlerinde suç olarak kabul edilmesini, bu suçları işleyip bir başka devletin ülkesine kaçan kişilerin siyasi suçlu sayılmamalarını, bunlara sığınma hakkı tanınmamasını ve yargılanmalarını veya yargılanmak üzere ilgili devlete iade edilmelerini düzenlemektedirler. Bu doğrultuda başta uçak kaçırma fiillerinin önlenmesi için La Haye, Tokyo ve Montreal Sözleşmeleri olmak üzere çeşitli sözleşmeler yapılmıştır. Ayrıca BM terörizm sözleşmelerinde belirtilen eylemlerin siyasi amaçla gerçekleştirildiğinde iade etmeye engel olup olmadığı konusunda çok açık olmamakla birlikte Terörist Bombalamaların Önlenmesi ve Terörizmin Finansmanının Önlenmesine Dair Uluslararası Sözleşme’de sadece siyasi suç istisnası ile iadenin engellenmeyeceğini hükme bağlamıştır. Benzer şekilde halen BM bünyesinde hazırlanan Kapsamlı Terörizm Sözleşmesi taslağında da yalnızca siyasi suç neden gösterilerek iadenin geri çevrilemeyeceği ilkesi benimsenmiştir. Ayrıca Terörist Bombalamaların Önlenmesi ve Terörizmin Finansmanının Önlenmesine Dair Uluslararası Sözleşme’de diğer sözleşmelerden farklı olarak, iki devlet arasında suçluların iadesi antlaşması bulunmasa bile bu sözleşmeler esas alınarak suçluların iade edilebileceği düzenlenmiştir. Ancak bu düzenlemeler diğer terörizm sözleşmelerinde mevcut değildir. Ayrıca suçluları iade etme ilkesi kesin kurallara ve standartlara bağlanmadığı için işleyişinde birtakım sorunlar mevcuttur. Bu durum ise terörizmle mücadeleyi etkisizleştirdiği gibi terör örgütlerine güvenli yer bulma imkânı vermektedir. Suçluların iadesi konusundaki kararın devletlerin inisiyatifine bırakılması, siyasi suç kavramının çok açık olmaması, ancak siyasi suç istisnasının hukuki metinlerde yer alması gibi nedenler iadenin gerçekleşmesini engelleyebilmektedir.

Milletlerarası Ceza Hukuku

Uluslararası terörizmde terör eyleminden olumsuz etkilenen devletlerin sayısının fazla olması, failin kendileri tarafından yargılanması için elinde bulunduran devletten failin kendilerine iade edilmesini istemeleri ve ayrıca iade edilmediği takdirde elinde bulunduran devlette adil olarak yargılanıp yargılanmayacağı ve nihayetinde hak ettiği cezayı alıp almayacağı hususlarında kuşku olması gibi nedenler devletleri başka yollar aramaya sevk etmiştir. Bu kapsamda devletler, bir yandan kendi iç hukuklarını ve yargı prosedürlerini güçlendirirken diğer yandan da özellikle uluslararası terörizmle mücadele kapsamında evrensel yargı sisteminin oluşturulmasına çalışmaktadırlar. Bu bağlamda uluslararası toplum son yıllarda savaş suçluları gibi teröristleri yargılama yetkisine sahip uluslararası bir mahkeme kurup kurmama konusunda farklı fikirlere sahne olmuş ve teröristlerin birer uluslararası suçlu kabul edilerek kurulacak uluslararası bir mahkemede yargılanmasının etkili bir mücadele yolu olacağı ileri sürülmüştür.¹² Bu görüş sahiplerine göre, ayırım gözetmeksizin sivilleri hedef alan teröristler birer suçludur ve bu kişileri harekete geçiren saiklere bakılmaksızın suçlu kabul edilmeleri gerekir. Ayrıca bu görüş sahipleri, terörizmin uyuşturucu kaçakçılığı gibi ulusal sınırları aşan bir tehdit olduğunu ve ülke sınırlarının dışında da politik ve ekonomik sonuçlar doğurduğunu, bu nedenle teröristlerin uluslararası bir mahkemede yargılanmalarının uygun olacağını belirtmektedirler.

BM Genel Kurulu'nun Altıncı Komitesi, 1989 yılında Uluslararası Hukuk Komisyonu'ndan kişiler üzerinde yargı yetkisine sahip bir uluslararası yargılama mekanizması kurulması için çalışma yapmasını istemiştir.¹³ Bu çalışmalar neticesinde Uluslararası Ceza Mahkemesi (UCM)'nin Kuruluşu Hakkında BM Tam Yetkili Diplomatik Konferansı (Roma Konferansı), 15 Haziran - 17 Temmuz 1998 tarihleri arasında Roma'da gerçekleştirilmiştir. Ancak Roma Statüsü,¹⁴ Mahkemenin hayata geçirilebilmesi için Statünün 60 ülke tarafından onaylanmış olması şartını getirdiğinden, Mahkemenin kuruluşu 60 ncı onayın ardından 01 Temmuz 2002 yılında gerçekleşmiştir.¹⁵ UCM'nin kuruluş aşamasında Roma Statüsünün hazırlanması amacıyla gerçekleştirilen görüşmelerde Cezayir, Hindistan, Sri Lanka ve Türkiye, terörizmin insanlığa karşı suçlar kategorisinin altında UCM'nin yargı yetkisine giren suçlardan biri olmasını teklif etmiştir.¹⁶ ABD dâhil birçok devlet bu teklifi; terörizmin suç olarak açık bir tanımının yapılmamış olması, terörizmin tanımının yapılmamış olmasının mahkemeyi politize edeceği, bazı terör eylemlerinin uluslararası bir mahkemenin yetkisinde olacak kadar önemli olmadığı,

¹² Sievert, Ronald J., "Meeting the Twenty-First Century Terrorist Threat within the Scope of Twentieth Century Constitutional Law", **Houston Law Review**, Vol. 37, 2000.

¹³ BM 4 Aralık 1989 tarih ve A/RES/44/39/C.6/152/A/44/PV.72 sayılı kararı, <http://daccessddsny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/547/98/IMG/NR054798.pdf?OpenElement> (18 Mart 2014).

¹⁴ Uluslararası Ceza Mahkemesi Roma Statüsü için bkz. <http://www.ihop.org.tr/dosya/ucm/ucm.pdf> (18 Mart 2014). Uluslararası Ceza Mahkemesi Roma Statüsü 17 Temmuz 1998 yılında kabul edilmiş ve 1 Temmuz 2002 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

¹⁵ Doğan, Gürkan, "Uluslararası Ceza Mahkemesi ve Terör Suçları Açmazı: Çözüm Açısından Bir Değerlendirme", www.harpak.edu.tr/saren2/files/Makale/GSD_15_55_98_Article_3.pdf (03 Ağustos 2013).

¹⁶ Bkz. BM, A/CONF.183/13, "Reports and Documents" Vol. III, New York, 2002, s. 242.

genel olarak da, devletlerin ulusal mahkemelerinin terör eylemlerini soruşturma ve yargılamada uluslararası mahkemelerden daha etkili sonuç vereceği gerekçelerinden dolayı şiddetle reddetmiştir.¹⁷ Bunun yanında gelişmekte olan devletler de, Statüde terörizm ve self determinasyon hakkı için başvurulmuş ulusal kurtuluş hareketleri arasında bir ayırım yapılmadığı için öneriye karşı çıkmışlardır. Sonuçta terörizm UCM'nin yargı yetkisine giren suçlar arasına alınmamakla birlikte Roma Konferansının sonunda kabul edilen Nihai Senedin I sayılı Eki'nde yer alan E kararına konu olmuştur. Tavsiye niteliğindeki bu karara göre, terörizm suçunun ve uyuşturucu maddelerin yasadışı ticaretinin tanımlanması ve Mahkemenin yargı yetkisine giren suçlara dâhil edilmesi, Statünün yürürlüğe girmesinden 7 yıl sonra madde 123 uyarınca toplanması kararlaştırılan İnceleme Konferansında görüşülmeye bırakılmıştır. Ancak 31 Mayıs-11 Haziran 2010 tarihleri arasında gerçekleştirilen UCM Roma Statüsü Gözden Geçirme Konferansı'nda terör suçları gündeme alınmamış ve bu konuda ülkelerden de herhangi bir teklif gelmemiştir.

Yaptırımların Uygulanması

BM Şartı bir yandan uzaması uluslararası barış ve güvenliğin korunmasını tehdit edebilecek uyuşmazlıkların VI. Bölüm kapsamında barışçı yollarla ile çözümlenmesi öngörülürken, diğer yandan da VII. Bölüm kapsamında barışın tehdidi, bozulması veya saldırı durumunda zorlama tedbirlerine başvurulacağı belirtilmektedir. BM Şartı VII. Bölüm Madde 41'de de belirtildiği gibi siyasi, ekonomik ve diplomatik yollar, terörizmle mücadele kapsamında hukuka aykırı davranışta bulunan tarafa karşı kullanılacak barışçı girişimlerdir. Ancak belli bir ülke ile sınırlanamayan, bağımsız bir şekilde örgütlenen ve içine sızılması oldukça zor olan terör örgütlerine karşı siyasi, ekonomik ve diplomatik yollarla mücadele edebilmek ve birçok sorunu yalnızca görüşmeler yoluyla bir çözüme kavuşturmaya çalışmak pek mümkün olamamaktadır. Ayrıca devletler teröristlerle görüşmenin terör örgütün ve eylemlerin meşruiyetine dair bir etki yaratacağı kaygısını da taşımaktadırlar. Bu durumda terörizme destek veren devlete karşı verdiği bu destekten vazgeçmesini sağlayabilmek amacıyla siyasi, diplomatik yollara başvurulması ve destek veren devletin halkına zarar vermeyecek şekilde ekonomik yaptırımların uygulanması gündeme gelmektedir. Bu kapsamda devleti verdiği bu destekten caydırmak ve uluslararası hukuka uygun davranmasını sağlamak için uyarı ve kınama; uluslararası örgütlere üye kabul etmeme; uluslararası örgütlere üyelik haklarının durdurulması ya da üyelikten çıkarma; ekonomik ve teknik yardımın kesilmesi; diplomatik ilişkilerin kesilmesi gibi siyasi ya da

¹⁷ Bkz. "Observations of Governments on the report of the Working Group on a draft statute for an international criminal court", A/CN.4/458 and Add.1-8, ss. 44, 51, 56, 59, 67-68, 70, 83-84, http://untreaty.un.org/ilc/documentation/english/a_cn4_458.pdf (18 Mart 2014). ABD müteakip süreçte de UCM'nin etkisizleştirilmesi yönünde uluslararası ceza ve insan hakları hukukuna aykırı olacak şekilde girişimlerde bulunmuştur. Aksar, Yusuf, "Uluslararası Ceza Mahkemesi ve Amerika Birleşik Devletleri", **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, 2003, Cilt 52, Sayı 2, s. 139.

ekonomik içerikli önlemlere başvurulmaktadır.¹⁸ Bu tür önlemler yoluyla hukuka aykırı hareket eden devletin kendi iradesi ile uluslararası hukuka saygı göstermesi sağlanmaya çalışılmaktadır. Ancak siyasi ve diplomatik yaptırımlar çoğu kez manevi etkiden öteye gidememektir. Bu nedenle devletler daha etkili olan ekonomik yaptırımlara başvurmaktadır.¹⁹ Ekonomik yaptırımlar, terör örgütlerinin ve potansiyel teröristlerin eylemlerini gerçekleştirmek için gerek duydukları finans kaynaklarından mahrum bırakmak için terörist gruplara veya bu kaynakları sağlayan destekçilerine karşı uygulanan etkili önlemlerdir. Askeri kuvvet kullanılmasını gerektirmediği için mevcut tehdide karşı barışçı yollarla mücadele etme imkânı vermektedir. Bu yaptırımlar uygulanırken, hedef devletin ekonomik refahını olumsuz bir şekilde etkilemek suretiyle söz konusu devletin istenmeyen davranışlarını değiştirmesi için zorlamak ve bu şekilde mevcut sorunun barışçı yollarla çözüme kavuşturulması amaçlanmaktadır. Ekonomik yaptırımların veya ticari kısıtlamaların etkili olabilmesi birtakım faktörlere bağlıdır.²⁰ Bu faktörler;

- Hedef devletin ekonomik olarak zayıf olması, siyasi veya politik olarak istikrarsız olması ve ekonomik yaptırımlara başvuran devlete nazaran daha güçsüz olması,

- Yaptırım uygulayan ve hedef devlet arasında ekonomik, ticari veya diğer yollarla belirli bir ölçüde ilişki ve bağlılık olması,

- Ekonomik kısıtlamalar uygulandığında bunun etkisinin çabuk ve belirgin bir şekilde ortaya çıkması,

- Ekonomik yaptırım uygulayan devletin bu yaptırımlar dolayısı ile kaybını tolere edebilmesidir.

Ekonomik yaptırımlarda genel olarak tek taraflı yaptırımlardan ziyade çok taraflı yaptırımlar daha etkili olmaktadır.²¹ Çok taraflı ekonomik yaptırımlar kapsamında geçmişte BMGK, ülkesi içinde terörist faaliyetlere izin verdiği gerekçesiyle çeşitli devletlere karşı yaptırım uygulanmasına karar vermiştir.²² Alınan kararlar gereğince uygulanan yaptırımların devlet destekli terörizm karşısında etkili

¹⁸ Pazarıcı, Hüseyin, **Uluslararası Hukuk**, Gözden Geçirilmiş Sekizinci Bası, Ankara, Turhan Kitabevi, 2009, s. 429.

¹⁹ Bozkurt, Enver, **Birleşmiş Milletler Sisteminde Kuvvet Kullanımı**, Ankara, Nobel Yayın Dağıtım, 2003, s. 35.

²⁰ Le Billon, Philippe “International Instruments of Enforcement”, [http://wbln0018.worldbank.Org/Networks/ESSD/\\$FILE/le+Billon+paper.pdf](http://wbln0018.worldbank.Org/Networks/ESSD/$FILE/le+Billon+paper.pdf) (2 Ağustos 2014).

²¹ Murphy, Sean D., “International Law, the United States and Non-military War Against Terrorism”, **European Journal of International Law**, Vol: 14, No:2, 2003, s. 348.

²² Örneğin Libya ve Sudan’a karşı bu tür yaptırımlar uygulanmasına dair kararlar alınmıştır. Bkz. *Libya için*;

bir yol olduğu ortaya çıkmıştır. Çünkü bu yaptırımlar sonucunda söz konusu devletler turizm, ticaret gelirleri gibi kaynaklardan mahrum olmakta ve ayrıca yabancı yatırımlar bu ülkelerden çekilmektedir.

Siyasi, diplomatik ve ekonomik yaptırımlar uluslararası hukukun ve BM Şartı'nın devletlere sunduğu barışçı yöntemlerden olmakla birlikte terörizmle mücadele konusunda etkinliği tartışmalıdır. Ekonomik yaptırımlarda, genel olarak çok taraflı yaptırımlar tek taraflı yaptırımlara göre daha etili olmaktadır.²³ Ekonomik yaptırımların etkinliği uygulanacak devletin siyasi ve ekonomik gücüne bağlı olup ekonomik açıdan zengin devletlere karşı uygulandığında fazla etkili olamamaktadır. Ayrıca bu yaptırımların ekonomik olarak zayıf devletler tarafından uygulanmasında da sıkıntılar yaşanmaktadır. Buna rağmen terörle mücadele kapsamında devletler zaman zaman bu yolları tercih etmekte, ancak BM terörizm sözleşmelerinde olduğu gibi devletlerin farklı siyasi ve ekonomik tercihleri olması nedeniyle arzu edilen işbirliği sağlanamamakta ve dolayısıyla bu tür yaptırımların pek fazla bir etkisi olamamaktadır.

Kuvvet Kullanmaya Dayalı Yaklaşım

Uluslararası terörizmle mücadele kapsamında yukarıda sayılan barışçı yolların yanında kuvvet kullanılması yolu da tercih edilmektedir. Bunun en büyük nedeni ülke sınırları dışından gelen tehditlerin giderek artması ve bu durumda devletlerin buna kuvvet kullanmayla karşılık vermek zorunda kalmalarıdır.²⁴ Bunun en büyük nedeni uluslararası toplumun bu soruna karşı henüz bir çözüm bulamamasıdır. Bu nedenle kuvvet kullanma seçeneğinin terörizme hedef olan devletler tarafından kullanılmaya devam edeceği değerlendirilmektedir. Ancak günümüzde terörizmle mücadele kapsamında devletlerin daha sık başvurmaya başladıkları kuvvet kullanma seçeneği uluslararası hukuka uygunluk bakımından tartışmalıdır. Silahlı güce başvurma konusunda temel düzenleme olan BM Şartı'nda savaş kelimesi 111 madde içinde hiç kullanılmamış olup, yalnızca başlangıç bölümünde bir kez kullanılmıştır. Başlangıç bölümünde "Biz BM halkları; ... iki kez insanlığa tarif olunmaz acılar getiren savaş felaketinden gelecek kuşakları korumaya... karar verdik" sözünden ibarettir. Maddelerde bir daha bu kavram kullanılmamış, onun yerine 2/4'te kuvvet kullanma, BMGK'nin yetkilerini belirleyen 39. maddede ise barışa yönelik tehdit, barışın bozulması ve saldırı terimleri tercih

31 Mart 1992 tarih ve S/RES/748(1992) Sayılı Karar (Libya'ya karşı yaptırımlar hakkında) ve 19 Kasım 1992 tarih ve S/RES/731(1992) Sayılı Karar (Pan Amerikan uçuş 103 ve Hava Ulaşımları Birliği 772 hakkında).

Sudan için;

26 Nisan 1996 tarih ve S/RES/1054(1996) Sayılı Karar (Mısır Devlet Başkanı Mübarek'e karşı yapılan suikast girişimi ile ilgili üç şüphelinin Sudan'dan Etiyopya'ya sınır dışı edilmeye çağırılması talebine uymaması nedeniyle Sudan'a yaptırımlar uygulanması hakkında).

²³ Murphy, **a.g.m.**, s. 348.

²⁴ Detaylı bilgi için bkz. Jackson, Richard and Sinclair, Samuel Justin, **Contemporary Debates on Terrorism**, Routledge Taylor & Francis Group, 2012, ss. 137-150.

edilmiştir.²⁵ Saldırının tanımı konusundaki en bilinen ve kabul edilen tanım BM Genel Kurulu'nun 14 Aralık 1974 tarihli 3314 (XXIX) sayılı kararıdır.²⁶ Uluslararası hukukta geniş anlamda kuvvet kullanma deyimiyile, savaşı da kapsamak üzere çeşitli silahlı zorlama yolları anlaşılmaktadır.²⁷ Buna göre devletler arasındaki her türlü silahlı çatışma, nasıl adlandırılırsa adlandırılınsın, kuvvet kullanma kapsamında değerlendirilebilir.

Uluslararası ilişkilerde kuvvet kullanmayı ilke olarak uluslararası düzeyde yasaklayan ilk düzenleme hiç şüphesiz BM Şartı'dır. BM Şartı 2/4 üncü maddesinde “Teşkilatın üyeleri, milletlerarası münasebetlerinde gerek herhangi bir başka devletin toprak bütünlüğüne veya siyasi bağımsızlığına karşı, gerekse Birleşmiş Milletler'in amaçları ile telif edilemeyecek herhangi bir surette, tehdide ve kuvvet kullanılmasına başvurmadan kaçınırlar.” ifadesi ile uluslararası ilişkilerde kuvvet kullanılmasını ve kuvvet kullanma tehdidinde bulunulmasını açıkça yasaklanmaktadır. Ayrıca Dostça İlişkiler Bildirisi Md. 1'de devletlere “Bir başka devletin ülkesine girmek üzere özellikle paralı askerlerden olmak üzere silahlı grupların ya da düzensiz kuvvetlerin örgütlenmesi” ve “ Bir başka devletin ülkesinde iç savaş ya da terörist eylemleri örgütleme, kışkırtma, yardım etme veya bunlara katılma ya da ülkesinde bu gibi eylemlerin yapılmasına yönelik örgütlenmiş faaliyetlere rıza göstermekten kaçınma” yükümlülüğü getirilmiştir. Bu bildiride de belirtildiği üzere, bir devletin bir başka devletin ülkesinde iç savaşı veya terörist hareketleri örgütlemekten, tahrik etmekten, onlara yardım etmekten veya bu hareketlere katılmaktan kaçınması yükümlülüğü yanında kendi ülkesinde de bu tür hareketlerin yapılmasına yönelik organize faaliyetlere göz yummaktan ya da rıza göstermekten kaçınması yükümlülüğü vardır. BMGK de, devletlerin terörist eylemleri bastırma ve önleme konusundaki yükümlülüklerini hatırlatmak için Lockerbie olayı nedeniyle Libya'ya ekonomik yaptırımlar koyan 31 Mart 1992 tarihli 748 sayılı kararından başlayarak 1373 (2001) sayılı karara kadar sürekli bir biçimde Dostça İlişkiler Bildirisi'ndeki bu düzenlemeyi tekrarlamıştır. Bu nedenle BM Şartı'nda da belirtildiği üzere terörizmle mücadele kapsamında devletler meşru olarak kuvvet kullanamazlar. Ancak BM Şartı Md. 2/4 ile koyulan kuvvet kullanma yasağına bazı istisnalar bulunmaktadır. Bu istisnalar aşağıda dört madde halinde sıralanmıştır:

1. BMGK kararıyla VII. Bölüm kapsamında kuvvet kullanma,
2. Meşru Müdafaa (Savunma) kapsamında kuvvet kullanma,

²⁵ Keskin, Funda, “Birleşmiş Milletler ve Kuvvet Kullanma”, **Avrasya Dosyası (Birleşmiş Milletler Özel)**, Ankara, Cilt: 8, Sayı: 1, İlkbahar 2002, s. 149.

²⁶ 3314 (XXIX) Sayılı Karar Md. 3. (g)'de “Bir Devlet tarafından veya bir devlet adına diğer bir devlete karşı yukarıda listesi verilen fiillere varan veya o ölçekte olan silahlı kuvvet fiillerini icra eden silahlı çetelerin, grupların, gayri nizami askerlerin veya paralı askerlerin gönderilmesi veya bu gibi fiillere önemli ölçüde karışılması.” ifadesi yer almaktadır. Bkz. <http://www.un.org/documents/ga/res/29/ares29.htm> (12 Ağustos 2014).

²⁷ Bozkurt, **a.g.e.**, s. 6.

3. BMGK'nin faaliyete başlamasına kadar beş daimi üyenin kuvvet kullanması,

4. İkinci Dünya Savaşındaki düşman devletlere karşı kuvvet kullanılması

Yukarıda üçüncü ve dördüncü maddede ifade edilen istisnalar şimdiye kadar hiç kullanılmamış olup, artık kullanıma ihtimalinin de bulunmadığı değerlendirilmektedir. Bu durumda, uluslararası hukuk bakımından kuvvet kullanmanın meşru sayılabilmesi için geriye yukarıda sayılan ilk iki istisna ya da yol kalmaktadır. Bunlar da BMGK kararıyla VII. Bölüm kapsamında kuvvet kullanma ve meşru müdafaa hakkıdır.

BMGK Kararıyla VII. Bölüm Kapsamında Kuvvet Kullanma

BM Şartı 24. maddeye göre BMGK, uluslararası barış ve güvenliğin korunması konusunda başlıca sorumlu organdır. BM Şartı'nın VII. Bölümünde öngörülen kolektif güvenlik sistemi uluslararası terörizmle mücadelede etkin bir mekanizma sağlamaktadır. BM Şartı'nın VII. Bölümü'nde yer alan 39–51. maddeler bu konuyu düzenlemektedir. BMGK kararıyla ve onun eliyle terörist saldırı karşısında kuvvet kullanılması teorik olarak mümkündür.²⁸ Bu mekanizmanın işletilebilmesi için öncelikle BMGK'nin 39. madde kapsamında uluslararası terörizm eylemleri nedeniyle barışın tehdit edildiği, bozulduğu veya bir saldırı eyleminin gerçekleştiğini tespit etmesi gerekmektedir. Bu tespit yapıldıktan sonra BMGK 40. madde kapsamında uluslararası barış ve güvenliğin korunması veya yeniden kurulması için tavsiyelerde bulunabilecek ya da 41. ve 42. madde kapsamında hangi tedbirlerin alınacağına karar verecektir. BMGK 41. madde kapsamında kuvvet kullanılmasını gerektirmeyen ekonomik, diplomatik yaptırımlar uygulanmasına karar verebileceği gibi 42. madde kapsamında kara, hava ve deniz kuvvetleri aracılığıyla gerekli gördüğü kuvvet kullanılmasını içeren tedbirlerin alınmasına da karar verebilecektir. BMGK tarafından verilen birçok kararda uluslararası terörizm kapsamında değerlendirdiğimiz devlet destekli terörizmi 39. madde çerçevesinde “uluslararası barış ve güvenliğe yönelik bir tehdit” olarak nitelendirmiş ve şüpheli teröristlerin iadesini sağlamak ya da terörizme devlet desteğinin sona erdirilmesini sağlamak maksadıyla 41. madde kapsamındaki yetkilerini kullanmıştır.²⁹ BMGK kurulduğu tarihten bu güne kadar saldırgan bir devlete karşı kuvvet kullanımına ilk kez I. Körfez Savaşı'nda izin vermiştir. Bunun dışında BMGK, Somali iç çatışmasında da kuvvet kullanımına izin vermiştir.³⁰

²⁸ Yapıcı, Utku, **Uluslararası Hukukta Terörizme Karşı Kuvvet Kullanımı Sorunu**, Uluslararası Hukuk ve Politika Cilt 2, No: 7, 2006, s. 23.

²⁹ BMGK'nin terörizmle ilgili kararları için bkz. <http://www.un.org/en/terrorism/sc-res.shtml> (12 Ağustos 2014).

³⁰ Bozkurt, **a.g.e.**, ss. 30-42.

Meşru Müdafaa (Savunma) Kapsamında Kuvvet Kullanma

Meşru müdafaa konusu BM Şartı'nın 51. maddesinde "Bu Antlaşma'nın hiçbir hükmü, BM üyelerinden birinin silahlı bir saldırıya hedef olması halinde, BMGK uluslararası barış ve güvenliğin korunması için gerekli önlemleri alıncaya dek, bu üyenin doğal olan bireysel ya da kolektif meşru müdafaa hakkına hanel getirmez. Üyelerin bu meşru müdafaa hakkını kullanırken aldıkları önlemler hemen BMGK'ne bildirilir ve Konsey'in bu Antlaşma gereğince uluslararası barış ve güvenliğin korunması ya da yeniden kurulması için gerekli göreceği biçimde her an hareket etmek yetki ve görevini hiçbir şekilde etkilemez." şeklinde düzenlenmiştir. Meşru müdafaa hakkı, ortak güvenlik sistemi harekete geçene kadar başvurulacak bir yol olarak istisnai niteliğe sahiptir. Dolayısıyla, bireysel veya ortak meşru müdafaa hakkının kullanılabilmesi için BMGK'nin karar alması gerekmemektedir.³¹ Meşru müdafaa hakkından faydalanabilmek için bazı şartların varlığı gereklidir. Öncelikle bu haktan faydalanabilmek için BM Şartı 51. Maddede de ifade edildiği üzere "silahlı bir saldırının" mevcut olması gerekmektedir. Ancak silahlı saldırı teriminin ne ifade ettiğine ilişkin tanımına BM Şartı'nda yer verilmemiştir.

Terörizme karşı meşru müdafaa kapsamında kuvvet kullanılması konusu BMGK'nin 12 Eylül 2001 tarihli 1368 sayılı Kararı³² ile yeniden tartışılmaya başlanmıştır. BMGK, 1368(2001) sayılı kararında BM Şartı ile uyumlu bireysel veya kolektif meşru müdafaa hakkına atıfta bulunmuştur. Bunun yanı sıra kararda BMGK 11 Eylül'de gerçekleştirilen saldırıları; BM Şartı 51. madde de meşru müdafaa haklı kılan "silahlı saldırı" olarak tabir etmek yerine bu saldırıları "uluslararası barış ve güvenliğe tehdit" olarak nitelendirmiştir. Ancak yukarıda da belirtildiği üzere BM Şartı'na göre meşru müdafaa şartlarının oluşabilmesi için silahlı bir saldırı olması ve bu silahlı saldırının bir devlet tarafından gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Bir diğer sorun da Afganistan örneğinde olduğu gibi topraklarında terör örgütü bulunması bir devletin mutlaka bu örgüte destek verdiği ve diğer ülkeye silahlı bir saldırı yaptığı anlamına gelmemektedir. Günümüzde El Kaide gibi birçok ülkede konuşlanan ve küresel boyutta eylemler yapabilen terör örgütleri mevcuttur. Ayrıca bu tür bir örgütün silahlı saldırısı sonucu saldırıya maruz kalan devletin meşru müdafaa kapsamında hangi ülkeye müdahale edebileceği konusu da tartışmalıdır. BMGK, 1368(2001) sayılı kararından kısa süre sonra 1373(2001) sayılı kararını almıştır.³³ Kararın giriş bölümünde, BM Şartı'nda tanınan bireysel ve kolektif meşru müdafaa hakkına vurgu yapılmıştır. Ayrıca terör eylemlerinin uluslararası barış ve

³¹ Pazarıcı, a.g.e., s. 515.

³² BMGK'nin 11 Eylül 2001 tarihinde ABD'nin New York, Washington, D.C. ve Pennsylvania şehirlerinde meydana gelen terörist saldırıları kınamak için alınan 12 Eylül 2001 tarih ve S/RES/1368(2001) sayılı kararı. Ayrıca 12 Eylül 2001 tarihinde Genel Kurul'un saldırıları kınayan A/RES/56/1(2001) Sayılı Kararı kabul edilmiştir.

³³ BMGK'nin Terör eylemleri nedeniyle uluslararası barış ve güvenlik için tehditlerle mücadele etmek için uluslararası işbirliği çağrısını içeren 28 Eylül 2001 tarih ve S/RES/1373(2001) Sayılı Kararı kabul edilmiştir.

güvenliğe karşı yaptığı tehditle her türlü vasıtayı kullanarak mücadele edilmesi gerektiğinden bahsedilmiş ancak “her türlü vasıta”nın tam olarak ne anlama geldiği belirtilmemiştir. Buna rağmen ABD, 11 Eylül saldırılarını BM Şartı 51. maddesi kapsamında “silahlı saldırı” olarak değerlendirmiş ve saldırıları gerçekleştiren El Kaide’nin Afganistan topraklarını üs olarak kullanmasına izin veren Taliban rejiminin de teröristleri barındırdığını iddia ederek meşru müdafaa hakkı olduğunu savunmuş ve akabinde Afganistan’a yönelik hava saldırılarını başlatmıştır.³⁴

Yukarıda da belirtildiği üzere meşru müdafaa hakkına başvurabilmek için öncelikle silahlı bir saldırının gerçekleşmesi gerekmektedir. Terör örgütü tarafından bir devlete karşı gerçekleştirilen terör saldırısının silahlı saldırı oluşturabilmesi için yeterli ağırlığa ve etkiye de sahip olması gerekir. Devlet destekli terörizmde ise mağdur olan devletin karşısında bu saldırıdan sorumlu bir devlet olması nedeniyle devlet dışı aktörler tarafından bir devlete silahlı saldırı gerçekleştirildiği durumlarda devlet dışı aktörlere karşı bu devlet meşru müdafaa hakkına dayanarak kuvvet kullanılabilecektir. Ancak devlet gibi bir kara parçasına sahip olmayan ve diğer bir devletin ülkesinde üslenen teröristlere karşı kuvvet kullanılması durumunda teröristlere karşı yapılacak bir askeri harekât aynı zamanda bu teröristleri barındıran devlete de yapılmış olacaktır. Bu durumda bu devletin ülke bütünlüğü ihlal edilecektir. Ayrıca silahlı saldırı boyutuna ulaştığı kabul edilen bir terör eyleminin terörizme destek veren devlete ne zaman isnat edilebileceği sorusu her zaman tartışma konusu olmuştur. Bunun yanında terör saldırısına maruz kalan devletin bu saldırıyı söz konusu devlete isnat edilebilmesi için bunu açık ve inandırıcı delillere ispatlaması gerekmektedir. Aksi takdirde terör saldırısından mağdur olan devlet hukuken meşru müdafaa hakkına başvuramaz.

Sonuç

Uluslararası barış ve güvenliğin sağlanabilmesi için uluslararası terörizmle mücadelenin mutlaka uluslararası hukuk kuralları dikkate alınarak yapılması gerekmektedir. BM Şartı’nın kabul edilmesinden sonra uluslararası uyuşmazlıkların barışçı yollarla çözümlenmesi öngörülmüş; uluslararası ilişkilerde kuvvet kullanılması ve kullanma tehdidinde bulunulması yasaklanmıştır. Günümüzde bu kural uluslararası örf ve âdet hukuku kuralı niteliğine bürünmüştür. Bu durum devletlerin, terörizme karşı mücadelede öncelikle barışçı yolları kullanmaları gerektiğini ortaya koymaktadır. Uluslararası terörizmle mücadele kuvvet kullanma ise ancak BM Şartı’nda da belirtildiği üzere meşru müdafaa durumunda ve barışçı yolları tükettikten sonra BMGK’nin zorlayıcı önlemler kapsamında kuvvet kullanılmasına karar vermesi halinde mümkün olabilir.

³⁴ Taşdemir, **a.g.e.**, ss. 157-158.

Uluslararası barış ve güvenliğin sağlanabilmesi için uluslararası güvenlik politikalarının terörizm de dâhil ortaya çıkan yeni tehditlerin de kapsayacak şekilde devamlı olarak geliştirilmesi ve demokratik hukuk ilkelerinin güçlendirilmesi büyük önem arz etmektedir. Geçmişte olduğu gibi gelecekte de insanlığın en büyük sorunlarından birisi olan terörizmle mücadeleye devam edileceği asla unutulmamalıdır. Ancak bu mücadelenin asıl hedefi onu yok etmek için bir savaşa girmek olmamalıdır. Asıl hedef terörizmle birlikte yaşamayı öğrenerek, onun etkinliğini en aza indirmek; kısacası onu yönetilebilir hale getirmek olmalıdır. Hiç kuşkusuz bu hedefi gerçekleştirmek için uluslararası hukuka saygının ve devletler arasında işbirliğinin sağlanmasının önemi çok büyüktür.

Kaynakça

Aksar, Yusuf: “Uluslararası Ceza Mahkemesi ve Amerika Birleşik Devletleri”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, 2003, Cilt 52, Sayı 2.

Beşe, Ertan: **Terörizm, Avrupa Birliği ve İnsan Hakları**, Seçkin Yayıncılık, 2002.

Bozkurt, Enver: **Birleşmiş Milletler Sisteminde Kuvvet Kullanımı**, Ankara, Nobel Yayın Dağıtım, 2003.

Cassese, Antonio: “The International Community’s “Legal” Response to Terrorism”, **International and Comparative Law Quarterly**, Cilt 38, 1989.

Doğan, Gürkan: “**Uluslararası Ceza Mahkemesi ve Terör Suçları Açmazı: Çözüm Açısından Bir Değerlendirme**”, [www.harapak.edu.tr/saren2/files/ Makale/GSD_15_55_98_Article_3.pdf](http://www.harapak.edu.tr/saren2/files/Makale/GSD_15_55_98_Article_3.pdf) (03 Ağustos 2013).

Erickson, Richard J.: **Legitimate Use of Force Against State-Sponsored Terrorism**, Air University Press, Washington D.C., 1989.

Jackson, Richard and Sinclair, Samuel Justin: **Contemporary Debates on Terrorism**, Routledge Taylor & Francis Group, 2012.

Keskin, Funda: “Birleşmiş Milletler ve Kuvvet Kullanma”, **Avrasya Dosyası (Birleşmiş Milletler Özel)**, Ankara, Cilt: 8, Sayı: 1, İlkbahar 2002.

Khan, Ali: “A Legal Theory of International Terrorism”, **Connecticut Law Review**, Cilt 19, 1987.

Le Billon, Philippe: “International Instruments of Enforcement”, <http://wbln0018.worldbank.org/Networks/ESSD/FILE/le+Billon+paper.pdf> (2 Ağustos 2014).

Murphy, Sean D.: “International Law, the United States and Non-military War Against Terrorism”, **European Journal of International Law**, Vol: 14, No:2, 2003.

Pazarıcı, Hüseyin: **Uluslararası Hukuk**, Gözden Geçirilmiş Sekizinci Bası, Ankara, Turhan Kitabevi, 2009.

Sievert, Ronald J.: “Meeting the Twenty-First Century Terrorist Threat within the Scope of Twentieth Century Constitutional Law”, **Houston Law Review**, Vol. 37, 2000.

Taşdemir, Fatma: “**Uluslararası Terörizme Karşı Devletlerin Kuvvete Başvurma Yetkisi**”, USAK Yay., Ankara, 2006.

Topal, Ahmet H.: **Uluslararası Terörizm ve Terörist Eylemlere Karşı Kuvvet Kullanımı**, İstanbul, Beta Basım Yayım, 2005.

Yapıcı, Utku: **Uluslararası Hukukta Terörizme Karşı Kuvvet Kullanımı Sorunu**, Uluslararası Hukuk ve Politika Cilt 2, No: 7, 2006.

İnternet Kaynakları

<http://www.un.org/documents/ga/res/25/ares25.htm>

<http://www.un.org/documents/ga/res/29/ares29.htm>

<http://www.un.org/en/terrorism/instruments.shtml>

<http://daccessddsny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/547/98/IMG/NR054798.pdf?OpenElement>

<http://www.ihop.org.tr/dosya/ucm/ucm.pdf>

www.harpak.edu.tr/saren2/files/Makale/GSD_15_55_98_Article_3.pdf

http://untreaty.un.org/ilc/documentation/english/a_cn4_458.pdf

<http://www.resmigazete.gov.tr/default.aspx>

<http://www.e-akademi.org/makaleler/adoner-1.htm>

<http://www.un.org/en/terrorism/sc-res.shtml>